

Streszczenie

Praca podejmuje problem zmiany gospodarczej, ze szczególnym uwzględnieniem sytuacji oraz potrzeb sektora MŚP w województwie warmińsko-mazurskim. Celem badań przeprowadzonych na potrzeby powstania niniejszego opracowania, było stworzenie założeń trwałego systemu przewidywania i zarządzania zmianą gospodarczą, odpowiadającego najważniejszym potrzebom funkcjonujących w województwie małych i średnich przedsiębiorstw. W punkcie wyjścia do podjęcia badań uznano zatem znaczenie, jakie dla rozwoju tych przedsiębiorstw ma współczesna zmiana gospodarcza, która jest najczęściej określana za pomocą takich pojęć, jak – „globalizacja” lub „gospodarka oparta na wiedzy”.

Z perspektywy społeczności regionalnych i lokalnych, pojęcia te, podobnie jak kategoria „współczesna zmiana gospodarcza”, mają na ogół charakter abstrakcyjny. Są one często traktowane jako hasło, które wynika raczej ze studiów teoretycznych, niż odczuwalnej na co dzień rzeczywistości. Nie jest to jednak postawa właściwa. W najnowszej historii Polski następowały już zmiany, które dały się odczuć i w ten sposób zmieniły kraj. Chodzi tu przede wszystkim o zmianę ustroju politycznego i ekonomicznego na przełomie lat 80. i 90. XX wieku, czyli o transformację systemową. Odczuwalną zmianą była też integracja Polski z Unią Europejską. O tych zmianach mówiło się też, i ciągle mówi, w mediach, stąd wiedza na ich temat ma wymiar powszechny. W efekcie, zmiany te doprowadziły do ukształtowania się nowych postaw, w tym dotyczących umiejętności funkcjonowania w demokratycznym społeczeństwie i gospodarce rynkowej.

Przedstawione zmiany są jednak współcześnie uzupełnione o kolejną, na temat której mówi się raczej jeszcze w środowiskach akademickich lub na poziomie polityki krajowej czy międzynarodowej. Tymczasem znaczenie i skutki zmiany związanej z globalizacją i nowym wzorcem gospodarki, są coraz częściej, i to w coraz bardziej dotkliwy sposób odczuwalne przez regionalne systemy gospodarcze, w tym przez małe i średnie przedsiębiorstwa. Odczuwalność jej skutków jest rozłożona w czasie i trudno się do niej przystosować w sposób żywiołowy i bezrefleksyjny. Stąd właśnie wynikała potrzeba przeprowadzenia niniejszych badań.

Badania składały się z dwóch części. Część pierwsza polegała na badaniach empirycznych, ukierunkowanych na diagnozę stanu i perspektywy rozwojowe sektora MŚP w województwie warmińsko-mazurskim. Badania z tym związane obejmowały następujące zagadnienia¹, analizowane w ujęciu ilościowym i jakościowym:

- zapoznanie się z problematyką i wynikami dotychczas prowadzonych badań dotyczących funkcjonowania sektora w województwie;
- ogólną charakterystykę sektora w aspekcie mikroekonomicznych i makroekonomicznych uwarunkowań jego funkcjonowania;
- ilościowy, branżowy i przestrzenny stan przedsiębiorstw sektora ze szczególnym uwzględnieniem stopnia ich innowacyjności;
- stan w zakresie wolnych zasobów pracy pod kątem ich aktywizacji do potrzeb przedsiębiorstw sektora;

¹ Szczegółowe opracowania poszczególnych modułów projektu dostępne są na stronie www.msp.badania-rynku.pl

- stan potencjału zasobów ludzkich zatrudnionych w przedsiębiorstwach sektora oraz ich potrzeb szkoleniowych;
- wpływ sektora na regionalny rynek pracy oraz wynikające stąd problemy gospodarcze i społeczne;
- powiązanie sektora z regionalnym systemem edukacji, zwłaszcza ze szkolnictwem zawodowym;
- perspektywy rozwoju sektora.

W wyniku przeprowadzonych badań stwierdzono, że szeroko rozumiana kondycja sektora MŚP w województwie, nie przedstawia się w sposób optymistyczny. Jakkolwiek można zidentyfikować bardzo wartościowe przypadki otwarcia się małych i średnich przedsiębiorstw na globalne impulsy gospodarcze, technologiczne, społeczne i kulturowe, to w zdecydowanej większości, przedsiębiorstwa te funkcjonują w sposób operacyjny, i co najwyżej taktyczny. Oznacza to, że ich plany rozwojowe są ograniczone, albo do spraw bieżących, ukierunkowanych głównie na przetrwanie, albo też w sposób ostrożny formułują one swoje plany rozwojowe w niezbyt odległym horyzoncie czasowym. To, co szczególnie niepokojące, dotyczy zdecydowanie ostrożności wobec otwarcia się na innowacje. Dotyczy to nie tylko innowacji produktowych, ale też stosowania nowoczesnych metod zarządzania, ze szczególnym uwzględnieniem wspierania pracowników w kształtowaniu postaw innowacyjnych.

Tak określona kondycja sektora nie wynika jednak wyłącznie z zachowawczych postaw samych przedsiębiorców. Istotne znaczenie ma tu również istniejący w województwie system wsparcia małych i średnich przedsiębiorstw. Jednym z jego elementów jest wsparcie szkoleniowe i edukacyjne. Wszelkiego rodzaju szkolenia obejmują najczęściej konwencjonalne kursy praktyki zawodowej. Tymczasem, w warunkach nowych, globalnych zmian w gospodarce, coraz istotniejsze są umiejętności bazujące na wiedzy. Wiedza nie oznacza jednak posiadania tylko specjalistycznych kompetencji zawodowych.

Podobnie jest z systemem edukacyjnym, zwłaszcza szkolnictwem zawodowym, który przejawia wszelkie cechy właściwe działaniom rutynowym, sprawdzonym w warunkach epoki gospodarki przemysłowej, ale już nie w pełni odpowiadającym wymogom gospodarki opartej na wiedzy.

Tymczasem wiedza, to przede wszystkim określona dyspozycja specjalistyczna, intelektualna i osobowościowa, dzięki której przedsiębiorca otwarty jest właśnie na zmiany, na nowe wyzwania płynące z globalnego otoczenia. Dzięki wiedzy, przedsiębiorca staje się człowiekiem kreatywnym, budującym swoje plany na trudnych, a nawet czasem kontrowersyjnych wizjach, by potem myśleć i działać w sposób strategiczny, uwzględniający fluktuacje oraz chaos zachodzący w jego otoczeniu. Przedsiębiorca kreatywny posiada oczywiście określone umiejętności specjalistyczne, które ciągle aktualizuje i wzbogaca, zgodnie z postępem technologicznym. W większym jednak stopniu, niezbędna jest jego wyobraźnia oraz intuicja, aniżeli raz zdobyte w życiu umiejętności zawodowe.

Część druga badań polegała na zaproponowaniu trwałego systemu zarządzania zmianą gospodarczą, uwzględniającego zwłaszcza potrzeby sektora MŚP. Badania te oparto na wnioskowaniu indukcyjnym, na podstawie wyników przeprowadzonych

wcześniej badań empirycznych, a także na studium teoretycznym, niezbędnym do wygenerowaniu koncepcji systemu.

Problematyka badawcza obejmowała, na tym etapie, następujące zagadnienia:

- charakterystykę istoty globalnej zmiany gospodarczej oraz jej znaczenia dla społeczności regionalnych i lokalnych;
- przesłanki i założenia do powstania i funkcjonowania systemu zarządzania zmianą gospodarczą;
- zaproponowanie podstawowych funkcji systemu w procesie zarządzania zmianą;
- zaproponowanie podmiotów uczestniczących w procesie zarządzania zmianą gospodarczą, jak też uwarunkowań instytucjonalnych, niezbędnych do funkcjonowania systemu;
- przedstawienie specyfiki funkcjonowania systemu pod kątem jego dostosowania do sytuacji i potrzeb sektora MŚP, w tym zwłaszcza do:
 - identyfikacji barier i problemów w funkcjonowaniu i rozwoju sektora;
 - kierunków reorientacji sektora;
 - najważniejszych misji, celów i zadań procesu;
 - współpracy sektora z otoczeniem jako czynnikiem rozwoju województwa;
 - wskaźników wykorzystywanych w procesie.

Według tego toku rozumowania i wnioskowania, zaproponowano podstawowe rozwiązania i warunki niezbędne do powstania systemu.

Jedną z propozycji przedstawionych w wyniku badań jest odważna reorientacja sektora MŚP w kierunku – od orientacji przedsiębiorczości socjalnej, poprzez orientację przedsiębiorczości tradycyjnej, do orientacji przedsiębiorczości kreatywnej, opartej na specyficznym potencjale naukowo-badawczym województwa. Chodzi tu zwłaszcza o międzynarodową pozycję i doświadczenia Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w zakresie zaawansowanych rozwiązań biotechnologicznych. Jednocześnie zaproponowano, by reorientacja ta była związana z przeobrażeniem województwa, z regionu peryferyjnego – w skali nie tylko Polski, ale również Unii Europejskiej – w region mający ambicję stać się regionem kreatywnym. Przedstawiono też warunki umożliwiające takie przeobrażenie, w nawiązaniu do współczesnych koncepcji rozwoju regionalnego oraz wyników międzynarodowych badań naukowych poświęconych kreatywnym zasobom pracy.

Do najważniejszych uwarunkowań funkcjonowania planowanego systemu zaliczono ukształtowanie się trwałych, sieciowych relacji między sektorem MŚP a jego otoczeniem, co z kolei jest jednym z ważniejszych czynników rozwoju województwa. Jest to związane z powstaniem w regionie:

- środowiska innowacyjnego,
- terytorialnego systemu produkcyjnego,
- utrwalonego kapitału społecznego.

W wyniku badań stwierdzono też, że zaproponowanego systemu zarządzania zmianą gospodarczą nie można traktować jako odrębnego programu działań ukierunkowanego wyłącznie na małe i średnie przedsiębiorstwa. System ten powinien stanowić integralną część (być podsystemem) systemu polityki rozwoju regionalnego. Tak samo małych i średnich przedsiębiorstw nie należy traktować jako sektora wyizolowanego. Jest on

natomiast częścią (podsystemem) systemu całej gospodarki województwa. W ten sposób system zarządzania zmianą gospodarczą stanowi element polityki rozwoju regionalnego, który jest w sposób szczególny zorientowany na refleksję intelektualną, analizę oraz działania, absorbujące skutki różnorodnych impulsów „płynących” do województwa ze wszystkich warstw jego otoczenia.

Z badań wynika, że podstawowym podmiotem politycznym w funkcjonowaniu systemu jest samorząd województwa. Oprócz niego występują też podmioty realizacyjne i podmiot inicjujący. Podmioty realizacyjne współtworzą sieć relacji między władzą publiczną, czyli Samorządem Województwa Warmińsko-Mazurskiego i Uniwersytetem Warmińsko-Mazurskim, co jest właściwe specyfice i uwarunkowaniom współczesnej, opierającej się na wiedzy, gospodarki. Dopiero tak ukształtowane relacje mogą oddziaływać na wszystkie gospodarcze i pozagospodarcze sfery województwa, przyczyniając się do jego rozwoju.

Pełnienie roli podmiotu inicjującego funkcjonowanie systemu, zostało zaproponowane Fundacji Michelin, reprezentującej duże międzynarodowe przedsiębiorstwo, posiadające niekwestionowany autorytet w województwie. W rekomendacjach i zadaniach związanych z systemem zaproponowano również powstanie nowych podmiotów, których zadaniem jest realizacja procesu. Chodzi tu o Regionalne Centrum Badań nad Zmianą Gospodarczą oraz Zespół do spraw Zarządzania Zmianą Gospodarczą przy Marszałku Województwa. W funkcjonowaniu systemu istotne role przypadają też wielu innym podmiotom, przede wszystkim Wojewódzkiej Komisji Dialogu Społecznego oraz innym, m.in.: gospodarczym, społecznym (obywatelskim), edukacyjnym, administracyjnym, opiniotwórczym oraz kulturotwórczym.

Autorzy opracowania zdają sobie sprawę z dyskusyjności przedstawionej propozycji. Równie dobrze można przyjąć, że rolę podmiotu inicjującego może pełnić inna fundacja zajmująca się wspieraniem sektora MŚP w województwie. Wystarczy tu wymienić chociażby takie doskonale funkcjonujące organizacje otoczenia przedsiębiorczości, jak Fundacja Nida z Nidzicy czy Fundacja Atut z Ostródy. Pewnym zagrożeniem związanym z wykorzystaniem aktywności Michelin mogą być na przykład skutki globalnego kryzysu finansowego, który jest odczuwalny zwłaszcza przez ponadnarodowe korporacje, do których należy niewątpliwie zaliczyć wspomnianą firmę. Autorzy stoją jednak na stanowisku, że wykorzystanie pozycji i doświadczeń tego najpoważniejszego w regionie inwestora może mieć kluczowe znaczenie w tworzeniu warunków sprzyjających napływowi kolejnych, poważnych bezpośrednich inwestycji zagranicznych.

Ostateczna decyzja w tej kwestii ma jednak charakter oraz wymiar polityczny, oczywiście w zakresie regionalnym. W opracowaniu przedstawiono po prostu pewną propozycję, która może, chociaż nie musi być wykorzystana.

Założenia te stały się podstawą do przygotowania części III pracy, czyli określonych rekomendacji i zadań. Zostały one przedstawione w ujęciu tabelarycznym. Pierwsza z tabel przedstawia wnioski, rekomendacje i zadania związane z powstaniem systemu i zachowaniem jego trwałego charakteru. Kolejna tabela koncentruje się na tym aspekcie funkcjonowania systemu, który odnosi się do stanu oraz potrzeb sektora MŚP w warunkach zmiany gospodarczej.